

1. Naam van het programmaonderdeel:

Match or mismatch: Ontwikkelen welzijnsparameters voor het bereden paard

2. Samenvatting

Welzijnsdiscussies omtrent het welzijn van bereden paarden spitsen zich vaak toe op de omgang met het paard, de gebruikte hulpmiddelen of trainingsmethoden. Maar om de invloed van deze aspecten op het paardenwelzijn goed te kunnen beoordelen zijn onderbouwde criteria nodig die wijzen op (langdurige) stress of ongerief bij het paard. Bij afwezigheid van dergelijke signalen kunnen we spreken over een passende 'match' van paard met zijn gebruiksdoel, omgeving en ruiter. Wanneer we deze signalen wel waarnemen is sprake van een mismatch wat kan leiden tot een welzijnsproblemen en grotere kans op uitval en ongelukken. De doelstelling van het project is om meer kennis te vergaren over wanneer een paard-ruiter combinatie passend of niet passend is teneinde deze kennis te benutten in het ontwikkelen van objectieve parameters om het welzijn van (bereden) paarden te beoordelen. In de FEI reglementen is sinds 2006 opgenomen dat een paard een 'happy athlete' zou moeten uitstralen. Maar hoe ziet een 'happy athlete' eruit? Middels diepte interviews, brainstormen en het bediscussiëren van videomateriaal en pilot study wordt een lijst ontwikkeld met gedragskenmerken op basis waarvan een match of mismatch tussen paard en ruiter kan worden herkend. Dit project vormt hiermee een eerste stap naar een objectievere beoordeling van het welzijn van het (bereden) paard.

3. Aanvrager en samenwerkingsverband

De penvoerende instelling van dit programmaonderdeel is Hogeschool Van Hall Larenstein, aanvrager Martine van Tilburg (locatie Wageningen).

Samenwerkingsverband:

Martine van Tilburg & Inga Wolframm (Van Hall Larenstein), Fenna Westerduin (Has Den Bosch), Willy Koppens & Carolien Munsters (NHB Deurne) Kathalijne Visser (Animal Sciences Group Wageningen UR), Kruin van Toledo & Jaap Werners (Sectorraad Paarden).

Martine van Tilburg is coördinator van de opleiding Equine Leisure & Sports; aan de Hogeschool Van Hall Larenstein. Ze is verantwoordelijk voor de inhoud en het onderwijs binnen het studie programma, ze werkt hierbij in een klein team (7 personen) van paardenspecialisten. De opleiding trek jaarlijks ongeveer 60 studenten uit binnen en buitenland, en leidt op voor een baan in het secundaire of tertiaire deel van de internationale paardensector. Haar specialismen richten zich voornamelijk op voedingsleer, trainingsleer en bedrijfsadvisering binnen de paardenhouderij. Ze geeft daarnaast ook lezingen op het gebied van voedingsmanagement door het gehele land voornamelijk aan particulieren paardenhouders.

Inga Wolframm, coördinator self development en sport psycholoog; aan de hogeschool van Hall Larenstein. Ze is verantwoordelijk voor de competenties self development en communicatie en tevens inhoudelijk expert op het gebied van welzijn, rider physiology and equine sport psychology. Ze is momenteel druk bezig met het haar promotie onderzoek op het gebied van rider performance.

Fenna Westerduin is coördinator van de opleiding paardenhouderij binnen de Dier en Veehouderij opleiding van HAS Den Bosch. Deze studie richt zich voornamelijk op het algehele bedrijfsmanagement op het primaire paardenbedrijf in Nederland. Ze is hierbij mede-verantwoordelijk voor de uitvoering en inhoud van het programma. Als paardendierenarts is ze actief betrokken bij verschillende projecten die als doel hebben het optimaliseren van het paardenbedrijf en het verbeteren van de gezondheid van het paard.

Willy Koppens is de directeur van de Helicon vestiging NHB Deurne. NHB Deurne heeft als kernactiviteit het opleiden van jonge mensen voor de primaire paardensector, jaarlijks schrijven zo'n 120 studenten zich in voor een van de vele beroepsopleidingen. Door o.a. innovatief onderwijs en nauw contact met het bedrijfsleven en het onderzoek is NHB Deurne uitgegroeid tot een Hippisch kenniscentrum met grote bekendheid. Willy Koppens zit in vele advies en beleidsgroepen en maakt zich hard voor het professionaliseren van de paardensector, waar zowel mens als dier goed kunnen werken.

Carolien Munsters, expert op het gebied gedrag en welzijn binnen NHB Deurne zal vooral de uitvoering ter harte nemen. Haar onderzoek naar asymmetrie in paarden in relatie tot graasgedrag, heeft haar doen inspireren om kritisch te kijken naar

o.a. het fokdoel en het gebruik van huidige sportpaard met betrekking tot welzijn, haar expertise sluit nauw aan bij het project.

Kathelijne Visser is expert op het gebied van welzijn van paarden, in het buitenland heeft zij daarvoor een breed netwerk. In Nederland is ze mede auteur van het rapport 'Ongerief bij rundvee, varkens, pluimvee, nertsen en paarden' (ASG rapport 71) dat een belangrijk input is geweest voor de Nota Dierenwelzijn die recentelijk door de Tweede Kamer is behandeld. Naar aanleiding daarvan zijn verschillende projecten opgestart waarbij Kathelijne als deskundige paardenwelzijn een belangrijke rol heeft (aanleveren expertise aan Sectorraad Paarden bij schrijven Plan van Aanpak, Maatschappelijke Dialoog Paarden, Paardenwelzijn: een kwestie van kennis?). Deze projecten dragen allemaal bij aan het tot stand komen van het Plan van Aanpak (geschreven door de Sectorraad Paarden) om het welzijn van paarden in Nederland te waarborgen en te verbeteren. Kathelijne Visser is onderzoekscoördinator van de internationale stichting International Society for Equitation Science (ISES), dat als doel heeft om kennis over trainen en leren bij paarden verder te ontwikkelen en te ontsluiten voor de paardenhouder en -trainer.

Kruin van Toledo is secretaris van de Sectorraad Paarden en behartigt daarnaast ook bij het LTO de belangen van paardenhouders. Hij is contactpersoon van de werkgroep welzijn paarden van de Sectorraad Paarden. Het welzijn van paarden heeft binnen de paardensector een hoge prioriteit gekregen en de werkgroep is hard aan het werk om een door alle aangesloten organisaties gedragen Plan van Aanpak te ontwikkelen op basis waarvan de komende jaren welzijnsproblemen in de paardenhouderij opgepakt zullen worden.

Jaap Werners, bestuurslid van de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS), is namens de KNHS bestuurslid van de Sectorraad Paarden en is voorzitter van de werkgroep welzijn paarden. Jaap Werners heeft zich reeds decennia lang ingezet in de paardenwereld voor paarden en paardenmensen en is in 2007 daarvoor benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Omschrijving samenwerkingsverband:

Studenten en docenten van Van Hall Larenstein en Has Den Bosch zullen primair verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de projectactiviteiten en het opleveren van de producten. Het NHB Deurne stelt het 'field lab' en paarden ter beschikking voor het doen van onderzoek in de vorm van afstudeervakken, minors en majors voor de studenten. Ook voor studenten van NHB Deurne zijn er mogelijkheden om mee te werken aan onderdelen van dit programmaonderdeel. De ASG brengt inhoudelijke expertise en kennis bij opzetten van experimenten en het interpreteren van resultaten.

De Sectorraad Paarden faciliteert contacten tussen de aangesloten organisaties in de paardenhouderij en docenten, studenten en onderzoekers van dit samenwerkingsverband. Door de betrokkenheid van de Sectorraad Paarden wordt het beoogde doel goed afgestemd op de behoefte uit de praktijk. De producten en resultaten van dit programmaonderdeel zullen via het Groen Kennisnet, Nationaal Hippisch Kenniscentrum (NHK) en de Dierenwelzijnsweb (DWW) van onderwijsprogramma Welzijn van Dieren het Onderzoeksprogramma Dierenwelzijn (DLO-Onderzoeksthema BO-07-011) verspreid worden.

4. Aanleiding en motivatie

Vrager: Sectorraad Paarden (Kruin van Toledo & Jaap Werners)

Het programmaonderdeel komt voort uit de vraag van de Sectorraad Paarden naar de ontwikkeling van objectieve criteria voor het beoordelen van welzijn en daarnaast mogelijkheden benutten om ongelukken in de beoefening van de ruitersport te verminderen.

Binnen de programmavisie van het programmateam paarden past dit project binnen de aandachtsgebieden welzijn en veiligheid. Alhoewel er redelijk wat bekend is over hoe de verschillende omgevingsfactoren het welzijn van een paard kunnen beïnvloeden zijn er nog weinig methoden ontwikkeld om op een objectieve manier paarden te kunnen matchen met ruiter en/of gebruiksdoel. Het uitkiezen van het juiste paard bij een ruiter is ook een onderdeel van veiligheid bij het bepalen van gebruiksdoel.

Naar aanleiding van de Nota Dierenwelzijn die recentelijk is besproken in de Tweede Kamer is er een maatschappelijke discussie ontstaan over het welzijn van paarden in Nederland. Verschillende aspecten uit de directe omgeving van paarden zijn van invloed op het welzijn van paarden: huisvesting, voermanagement, relatie mens-paard en trainings(methoden). Daarnaast spelen ook de paardgebonden eigenschappen (karakter, gezondheid, atletische capaciteiten etc.) een rol in hoe het paard omgaat met zijn omgeving. Voor het waarborgen van het welzijn van paarden moet er gezocht worden naar een passende 'match' tussen de omgeving van het paard (o.a. ook het gebruiksdoel) en de eigenschappen van het paard. Daaraan gekoppeld is het vanuit de ruiter van wezenlijk belang te zoeken naar een passende combinatie omdat er jaarlijks meerdere (ernstige) ongelukken gebeuren waaraan een mismatch van paard en ruiter ten grondslag ligt. Voor het vaststellen van een passende combinatie moeten er onderbouwde criteria gevonden worden die ons in staat stellen objectief een 'match' of 'mismatch' vast te stellen.

Voor het bereden paard spreekt de FEI bij een 'match' over een 'happy athlete'. Het is echter niet verder beschreven hoe we een 'happy athlete' kunnen herkennen en of een 'happy athlete' ook daadwerkelijk 'happy' is. Door dit (relatief afgebakende) aspect verder te onderzoeken kan meer kennis verkregen worden die vervolgens gebruikt kan worden bij de veel bredere vraag vanuit de paardensector naar het ontwikkelen van objectieve parameters om het welzijn van paarden te kunnen beoordelen. Door studenten actief te betrekken in dit project wordt er tevens gewerkt aan een vernieuwde denkwijze van het houden van en omgaan met paarden die de toekomstige ondernemers in de praktijk brengen.

5. Doelstelling van het project

De doelstelling van het project is om samen met de paardensector, studenten, docenten en onderzoekers meer kennis te vergaren over wanneer en waarom een paard-ruiter combinatie passend of niet passend (match of mismatch) bevonden wordt door beoordelaars; in hoeverre deze bevindingen zijn te onderbouwen met wetenschappelijke kennis en hoe deze kennis kan bijdragen aan de ontwikkeling van objectieve parameters om het welzijn van (bereden)paarden te beoordelen.

Studenten zullen gedragsveranderingen bij het bereden paard die een signaal zijn voor mogelijke welzijnsproblemen en signalen die een passende 'match' voorstellen leren herkennen. De opgedane kennis en ervaringen kunnen worden opgenomen in de verschillende onderwijsprogramma's teneinde ook studenten die niet direct bij het project betrokken zijn deze kennis eigen te maken. Tegelijkertijd dienen deze kenmerken als eerste houvast voor experts in de paardensector om het welzijn van het bereden paard beter te kunnen beoordelen. Zo zal er een kleinschalig pilot onderzoek worden uitgevoerd waarbij juryleden van verschillende disciplines (FNRS & KNHS), op basis van de geleverde criteria paarden gaan beoordelen in een wedstrijd setting. De resultaten van dit onderzoek zullen derhalve via het Nationale Hippisch Kenniscentrum beschikbaar komen voor de gehele paardensector. Middels brochure en DVD, zal de beschikbaarheid laagdrempelig zijn.

Bij deze onderzoeken worden studenten begeleid door docenten en onderzoekers. De rol van de Sectorraad Paarden is om inhoudelijke inbreng te leveren in de interviews en brainstorms en daarnaast haar netwerk (en achterban) stimuleren om hun medewerking te verlenen in dit project (benaderen en aandragen van experts voor interviews, brainstorms en discussies).

Dit programmaonderdeel zal een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van objectieve parameters voor het beoordelen van welzijn bij paarden, maar het is slechts een eerste stap waarbij een lijst met kwalitatieve gedragskenmerken wordt ontwikkeld. In hoeverre deze kwalitatieve gedragskenmerken ook objectief welzijn kunnen vast stellen valt buiten de scope van dit programmaonderdeel.

De doelgroepen die bij het project betrokken worden zijn de onderwijsinstellingen en de aangesloten organisaties van de Sectorraad Paarden die zich bezig houden met de opleiding van ruiters, instructeurs en juryleden, zoals de KNHS en FNRS.

6. Beoogde resultaten

Het beoogde resultaat van dit programmaonderdeel is een door beoordelaars (vb juryleden) breed gedragen overzicht van gedragskenmerken die vaak onbewust worden gebruikt bij het bepalen van de match of mismatch tussen paard en ruiter. Dit overzicht geeft voor de doelgroepen een eerste houvast in het beoordelen van het welzijn van paarden tijdens het rijden en maakt inzichtelijk welke aannames onvoldoende onderbouwd zijn. Daarnaast zal er onderwijsmateriaal/voorlichtingsmateriaal worden ontwikkeld zoals DVD's, en brochures met voorbeeld situaties en case

studies. Tegelijkertijd beoogt het project hiermee een bewustwordingsproces in te slaan waarbij leerlingen, beoordelaars, en individuele ruiters welzijnsproblemen tijdens het gebruik en het rijden eerder leren herkennen. De resultaten van dit programmaonderdeel worden verwerkt in tot onderwijsmateriaal.

De concrete resultaten zijn dus:

- Definitielijst met gedragskenmerken die door beoordelaars worden gebruikt voor het beoordelen van de match of mismatch tussen paard en ruiter. De gedragskenmerken zijn eenduidig omschreven, en bij elk gedragskenmerk wordt aangegeven of er een wetenschappelijke onderbouwing is voor een relatie met welzijn.
- Onderwijs/voorlichtingsmateriaal (DVD's en brochures) met beeldmateriaal van voorbeeldsituaties en case studies die duidelijk aangeven welke gedragskenmerken belangrijk zijn bij het beoordelen van de match tussen paard en ruiter.

7. Beschrijving activiteiten

De volgende activiteiten zullen onderdeel uitmaken van het project:

1. Diepte interviews

In de verkennende fase zullen studenten, na overleg met hun docenten, enkele diepte interviews gaan houden met experts (beoordelaars, b.v. juryleden) uit het veld. Deze interviews hebben als doel a) gevoel te ontwikkelen op welke wijze deze experts een passende of niet passende combinatie paard-ruiter beoordelen en b) te inventariseren welke experts nauw betrokken willen worden in het project. Het beoordelen van paard-ruiter combinaties door experts gebeurt veelal op een goed ontwikkeld gevoel. Studenten moeten zich daarom van te voren voorbereiden op het goed doorvragen tijdens het interview om juist gedragskenmerken boven water te halen.

2. Pilot study:

Studenten en docenten zullen in een pilot study in het field lab van NHB Deurne beeldmateriaal verzamelen van combinaties ruiter-paard die naar de mening van de studenten goed/passend zijn en evenveel combinaties ruiter-paard die minder of slecht passend zijn. Aan de hand van dit beeldmateriaal stellen de studenten een startdocument op (voorzien van voorbeelden en beeldmateriaal), op basis waarvan verdere discussie met experts kan plaatsvinden.

3. Brainstorm met experts:

Vervolgens zal dit startdocument gebruikt worden door studenten, docenten, experts en deskundigen op het gebied van paardenwelzijn tijdens een gezamenlijk brainstormen over mogelijke gedragskenmerken die belangrijk zijn bij het beoordelen van de match tussen paard en ruiter. Het doel van deze brainstorm is om gezamenlijk tot een concept definitielijst te komen met gedragskenmerken die iets zeggen over de match tussen paard en ruiter.

Daarna gaan de studenten met de experts mee het veld in om beeldmateriaal te verzamelen van de concept definitielijst (zowel kenmerken voor goede match kenmerken van een slechte match). Daarnaast zullen studenten samen met onderzoekers zoeken naar wetenschappelijke onderbouwing van de kenmerken die beschreven zijn in de concept definitielijst en hun relatie tot welzijn.

In een volgende brainstormsessie zullen experts verder discussiëren over de definitielijst welke indien mogelijk onderbouwd zal worden met wetenschappelijk onderzoek. Aan het eind van deze tweede brainstormsessie is er een tweede definitielijst waarbij is aangegeven welke kenmerken wel of niet wetenschappelijk onderbouwd zijn.

4. Testen van de definitielijst:

Om te testen of de definitielijst ook door de verschillende experts op dezelfde manier geïnterpreteerd word, krijgen alle experts een DVD mee naar huis met beeldmateriaal van de gedefinieerde kenmerken. De experts gaan de beelden afzonderlijk scoren. Met deze test wordt de betrouwbaarheid van de definitielijst onderzocht tussen verschillende experts maar ook binnen de experts (hoe consistent zijn ze zelf hierin). Op basis van de resultaten wordt de definitielijst verder aangescherpt en, indien resultaten dat toelaten, toepasbaar gemaakt voor gebruik in de praktijk.

5. Vervaardigen onderwijs- en voorlichtingsmateriaal

Van de kenmerken uit de definitielijst waarover de experts het eens zijn en waarvoor een goede wetenschappelijke onderbouwing is gevonden zal onderwijs- en voorlichtingsmateriaal worden gemaakt in de vorm van DVD's en brochures. Deze zullen bij presentatie aan het eind van het programmaonderdeel verspreid worden via GroenKennisnet, de GKC onderwijsinstellingen, de aangesloten organisaties van de Sectorraad Paarden en het Nationaal Hippisch Kenniscentrum.

8. Activiteitenplan en organisatie

Tabel 1. Overzicht van geplande activiteiten en hun verwachte tijdsperiode, alsmede het resultaat per activiteit en de uitvoerders en/of direct betrokkenen.

Activiteit	Periode	Resultaat	Uitvoerders/betrokkenen
Diepte interviews	Sept. '08 – Nov. '08	Verslag van enkele diepte interviews; selectie van experts	Docenten, studenten, veldexperts (200 uren)
Pilot study	Nov. '08 – Jan. '09	Startdocument en beeldmateriaal voor brainstorm met experts	Docenten, studenten (564 uren)
Brainstorm experts	Febr. '09 – April '09	Definitielijst en beeldmateriaal voor de test	Docenten, studenten, onderzoekers, veldexperts (236 uren)
Testen definitielijst	Mei '09 – Juli '09	Definitieve lijst met kenmerken	Docenten, studenten, onderzoekers, veldexperts (200 uren)
Voorlichtingsmateriaal	Aug. '09 – Sept. '09	DVD's en brochures	Docenten, studenten, onderzoekers (336 uren)

Organisatie van het programmaonderdeel

Gedurende de looptijd van het programmaonderdeel wordt een startbijeenkomst georganiseerd, een voortgangsbijeenkomst en een eindbijeenkomst voor de leden van het samenwerkingsverband. Bij de startbijeenkomst worden voorgestellen gedaan voor externen die zitting zullen nemen in een nog te vormen klankbordgroep. Er worden twee bijeenkomsten georganiseerd met de klankbordgroep. De dagelijkse begeleiding van de studenten wordt verzorgd door de docenten van de opleidingen.

Communicatie over het programmaonderdeel

Resultaten en voortgang van het programmaonderdeel worden verspreid via publicaties op o.a. Groen Kennisnet, DierenWelzijnsWeb en het Nationaal Hippisch Kenniscentrum. Onderzoeksresultaten zullen indien zij zich daarvoor lenen gepubliceerd worden in wetenschappelijke tijdschriften; Nederlandse samenvattingen zullen geschreven worden voor Groen Kennisnet, DierenWelzijnsWeb, Nationaal Hippisch Kenniscentrum en paardenvakbladen.

9. Begroting en liquiditeitsplan

Zie begroting en financiering Match or Mismatch